

Vesa Rinkinen: Muistomerkki suomalaisille lentäjille Latviaan Junkers JK-274:n viimeinen lento

Suomen Ilmavoimat osti alkuvuodesta 1943 Saksasta 24 uudenaikaista Junkers Ju 88 A-4 -pommikonetta.

Tehdas luovutti koneet tilaajalle huhtikuussa 1943 ja ne lennettiin Suomeen kahdessa erässä.

Jälkimmäinen 12 koneen erä starttasi Pohjois-Saksasta Tutowista huhtikuun 22. päivänä. Yksi koneista oli JK-274, jonka miehistöön kuuluivat kersantti Urho Jääskeläinen ohjaajana, luutnantti Lauri Suhonen tähtystäjänä ja kersantti Aimo Valkeeniemi radiosähköttäjänä.

Lisäksi matkustajana oli alikersantti Erkki Horma, joka palveli suomalaisessa vapaaehtoispataljoonassa Saksassa ja oli lomamatkalla Suomeen. Koneen lentomatka päättyi traagisesti. Se sai moottorivian Riian pohjoispuolella ja syöksyi metsään lähellä Pabazin kylää, 40 km pohjoiskoilliseen Riistä 23.4.2013 kello 11:35. Kone syttyi palamaan ja tuhoutui täysin. Kolmehenkinen miehistö ja matkustaja saivat välittömästi surmansa.

Vesa ja Pirjo Rinkinen 21.5.2015 muistomerkillä, jonka aikaansaamisessa heillä oli keskeinen rooli.

Junkers JK-274:n putoamispaikka pysyi kauan arvoituksena

Vaikka JK-274:n lentoturma oli pääpiirtein kuvattu kirjallisuudessa, ei koneen tarkkaa putoamispaikka kukaan tiennyt. ”Kiinnostuin asiasta keväällä 2010, kun luin Matti Hämäläisen teoksen PommituslentolaiVue 44”, kertoo Vesa Rinkinen, jonka harrastuksiin kuuluu mm. sotahistorian tutkiminen. Summittaisen vihjeen koneen putoamispaikasta hän sai kirjan kuvasta, joka kuvatekstin mukaan esitti tuhoutuneen koneen jäännöksiä ”Pabatsin kyläläisten ihmeteltävänä”. Kuvassa taustalla näkyi maantie, jolla seisoivat siviilihenkilöitä. Kirjan tekstistä voi päätellä, että kyseessä oli Riika-Tallinna -tie

Jaakko Hyvösen teoksessa *Kohtalokkaat lennot 1939–1944* kerrotaan koneen tuhoutuneen Riian kaupungista noin 40 kilometriä pohjoiskoilliseen sijaitsevan Pabatsin kylän lähistöllä. Kansallisarkiston Sörnäisten toimipisteessä (”Sota-arkisto”) Rinkinen tutustui yksityiskohtaiseen tutkimusaineistoon koneen tuhoutumisesta, mutta paikan tarkkaa sijaintia ei mainita sielläkään.

”Kun painetuista lähteistä ja arkiston tiedoista ei ollut apua, eikä sotilasilmalukemme historiaa tuntevilla henkilöillä ollut tietoa tarkasta putoamispaikasta, päätin lähteä Latviaan selvittääkseni asiaa paikan päällä”, jatkaa Rinkinen. ”Kuvittelin, että joku iäkäs kyläläinen voisi vielä muistaa tapahtuman ja ehkä olisi nähnytkin sen ja että onnistuisin löytämään paikallisen asukkaan, joka osaisi opastaa minut koneen putoamispaikalle. Tiesin hyvin, että todennäköisyys tällaiselle oli erittäin pieni, mutta toisaalta oli selvää, että yrittämättä ainakaan ei voi onnistua”, hän muistelee.

Koneen putoamispaikka löytyy

Vesa Rinkinen teki vuonna 2010 vaimonsa Pirjon kanssa kaksi tutkimusmatkaa Latviaan, ensimmäisen heinäkuussa ja toisen syyskuun lopulla. Heinäkuussa sattui tapaus, jota hän nimittää

onnekkaaksi yhteensattumaksi. Erinäisten vaiheiden jälkeen hän sai sattumalta yhteyden henkilöön, jonka isoäiti oli nuorena tyttönä kuullut voimakkaan pamauksen ja ajettuaan polkupyörällä paikalle nähnyt tuhoutuneen koneen jäännökset.

Syyskuussa silminnäkijän poika, tunnettu paikallinen museo- ja kotiseutuharrastaja, näytti paikan, johon kone oli aikalaistiedon mukaan pudonnut, ja josta hän oli nuorena löytänyt pieniä koneen osia. ”Sain myös haastatella hänen nyt jo iäkästä äitiään, onnettomuuden silminnäkijää. Dokumentoin hänen kertomuksensa, valokuvasin onnettomuuspaikan ja merkitsin sen topografikartalle sekä kirjoitin muistiin paikan GPS-koordinaatit (N 57,22423 - E 24,39064)”, Rinkinen kertoo. Koneen putoamispaikka sijaitsee nykyisen Saulkrastin kaupungin eteläpuolella vanhan Tallinna-Riika -tien varressa sijaitsevan huoltoaseman eteläpuolella. Pabazi ja muita paikallisia kyliä on yhdistetty Saulkrastin kaupungiksi. Uusi tie E67, Via Baltica, on noin 1,5 kilometriä putoamispaikasta itään.

Muistomerkkihanke toteutuu

Suomalaisen sotilasilmaluperinteen mukaan on tavallista, että pystytetään muistomerkki tai -kilpi paikalle, jossa lentokone on pudonnut ja lentäjä on saanut surmansa. Sitten kun JK-274:n tarkka putoamispaikka paikallistettiin syksyllä 2010, oli mahdollista ryhtyä toimiin muistomerkkin saamiseksi. Hankkeen jouduttamiseksi Vesa Rinkinen otti keväällä 2012 yhteyttä Saulkrastin kaupungin johtoon. Ehdotukseen tapaamisesta tuli myönteinen vastaus ja 25.4.2012 hän kävi Latviassa mukanaan Jouni Valkeeniemi lentäjien omaisten edustajana. Kaupungin johto suhtautui myönteisesti esitykseen pystyttää muistomerkki paikalle, johon JK-274 oli pudonnut. Lapin Lennoston kilta otti hankkeen perinnetyön ohjelmaansa, kuuluuhan Junkers-laivueen perinteiden vaaliminen Killan toimialaan.

19.12.2012 pidettiin Saulkrastin pormestarin Ervins Gravitisin luona neuvottelu, johon Rinkisen ja Valkeeniemen lisäksi ottivat osaa Lapin lennoston killan puheenjohtaja Jari Nykänen ja paikallinen rakennusliike, jolta kilta tilasi muistomerkkin. Saulkrastin kaupunki sitoutui huolehtimaan hankkeen käytännön toteutuksesta, mukaan luettuna kaavoitus- ja toimenpidelupa-asiat sekä alueen maanrakennustyöt.

Muistomerkkin paljastustilaisuus 4.6.2013

JK-274:n muistomerkki paljastettiin 4.6.2013 runsaslukuisen kutsuvierasjoukon läsnä ollessa. Saulkrastin kaupungin järjestämässä juhlallisessa tilaisuudessa olivat läsnä mm. Saulkrastin pormestari Ervins Gravitis, Suomen ja Latvian suurlähettiläät Pirkko Hämäläinen ja Juris Bone, Latvian puolustusministeriön valtiosihteeri Veiko Spolitis, Latvian ilmavoimien edustajat, Lapin lennoston ja killan edustajat Rovaniemeltä, Lentovarikon killan edustajat (20 henk.) Tampereelta,

JK-274:n lentäjien omaisten edustajat sekä muita kutsuvieraita Suomesta ja Latviasta, mm. Janis ja Guntis Seregins (isä ja poika), jotka osoittivat Junkersin turmapaikan Vesa Rinkiselle, joka Pirjo-vaimonsa kanssa kesällä 2010 lähti Latviaan etsimään paikkaa, johon JK-274 oli pudonnut. Kaikkiaan tilaisuuteen osallistui yli 50 henkeä.

JK-274:n muistomerkki oli Lapin lennoston killan ja Saulkrastin kaupungin yhteishanke. Muistomerkin suunnitteli latvialainen arkkitehdiksi valmistuva Dace Ungure. Muistomerkki on betonista ja siinä on metalliosa, johon on leikattu Junkersin silhuetti. ”Koneen lentokuvion sain suunnittelijalle SA-kuvasta, joka esittää Junkers Ju 88 A-4 -konetta lennolla Höytiäisen päällä” kertoo Vesa Rinkinen. Tiettyä symboliikkaa voidaan nähdä siinä, että kone kuvataan ylös nousevassa asennossa ja että muistomerkin vierelle istutettuja tuija-puta on neljä, yhtä monta kuin lento-onnettomuuden uhreja. Muistomerkissä on metallikirjaimin surmansa saaneiden nimet ja syntymäajat. Saulkrastilainen yritys SIA ZK Celtniecība toimitti muistomerkin. Sen vieressä on informaatiotaulu, jossa on latviaksi, suomeksi ja englanniksi kerrottu JK-274 viimeisestä lennosta ja turman uhreista. Muistomerkkihanketta ovat tukeneet useat latvialaiset ja suomalaiset yksityishenkilöt ja yhteisöt, joista erityisesti mainittakoon SIA Neste Latvija.

Muistomerkin avajaistilaisuuden aloitti Latvian puolustusvoimain soittokunta esittämällä Jääkärimarssin. Puheita pitivät Ervins Gravitis, Saulkrastin pormestari; Veiko Spolitis Latvian puolustusministeriöstä; Sirkka-Liisa Koivuniemi, JK-274:n sähköttäjän Aimo Valkeeniemen tytär; Jari Nykänen, Lapin lennoston killan puheenjohtaja sekä Vesa Rinkinen. Muistomerkin paljastuksen jälkeen Latvian puolustusvoimain soittokunta esitti kummankin maan kansallishymnit. Lopuksi useat latvialaiset ja suomalaiset tahot laskivat kukkia muistomerkille.